MUVAFFAQIYATDAN QOCHISH MOTIVATSIYASINING KASB TANLASHDAGI O'RNI

Radjabova Zuxra Mirzotilloyevna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrasi katta o'qituvchisi
https://orcid.org/0009-0009-7263-6781
zuxra.ps@mail.ru

Annotatsiya.Ushbu ilmiy tadqiqot ishi muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining kasb tanlashdagi o'rnini tahlil qiladi. Kasb tanlash, shaxsning kelajakdagi mehnat faoliyati va hayot tarziga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi kasb tanlash jarayonida muhim rol o'ynaydi, chunki ba'zi insonlar o'z imkoniyatlarini cheklash orqali muvaffaqiyatga erishishdan qo'rqadilar.Maqola muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining psixologik va ijtimoiy sabablari,shuningdek,uning kasb tanlashdagi ta'sirini o'rganadi.Tadqiqotda muvaffaqiyatdan qo'rqishning shaxsiy va ijtimoiy aspektlari, shuningdek, bu motivatsiyaning kasbiy qarorlar va yo'nalishlarga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqiladi.Ushbu tadqiqot ishi metodologik jihatlarni, shu jumladan so'rovnomalar, intervyular va tahlil metodlarini o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar. Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi,kasb tanlash,psixologik omillar,shaxsiy qobiliyatlar, xavf-xatarni minimallashtirish,muvaffaqiyatga intilish,ijtimoiy ta'sirlar

Аннотация.Данная статья анализирует роль мотивации избегания успеха в выборе профессии. Выбор профессии оказывает серьезное влияние на будущую трудовую деятельность и стиль жизни личности. Мотивация избегания успеха играет важную роль в процессе выбора профессии, поскольку некоторые люди боятся достижения успеха, ограничивая свои возможности. Статья исследует психологические и социальные причины мотивации избегания успеха, а также её влияние на выбор профессии. Исследуются личные и социальные аспекты страха перед успехом, а также влияние этой мотивации на профессиональные решения и направления. В статье рассматриваются методологические аспекты, включая анкеты, интервью и методы анализа.

Ключевые слова:мотивация избегания успеха, выбор профессии, психологические факторы, личные способности, минимизация рисков, стремление к успеху, социальные влияния

Abstract. This article analyzes the role of fear of success motivation in career choice.Career choice has a significant impact on an individual's future work activity and lifestyle.Fear of success motivation plays an important role in the career choice process, as some people fear success by limiting their opportunities.The article explores the psychological and social reasons for fear of success motivation, as well as its impact on career choices.The study examines the personal and social aspects of fear of success, as well as how this motivation influences professional decisions and directions.The article includes methodological aspects, including surveys, interviews, and analytical methods.

Keywords:fear of success motivation,career choice, psychological factors,personal abilities,risk minimization,striving for success,social influences

KIRISH

Kasb tanlash -bu shaxsning hayoti va kelajakdagi faoliyatini shakllantiruvchi juda muhim jarayon bo'lib, u turli omillar ta'sirida rivojlanadi. Ushbu jarayon, faqat tashqi sharoitlar va imkoniyatlar bilan cheklanmay, balki ichki psixologik holatlar va shaxsiy qarashlar bilan ham uzviy bog'liqdir. Kasb tanlashda har bir inson o'z qobiliyatlarini, qiziqishlarini, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda qarorlar qabul qiladi. Bu omillar orasida psixologik motivatsiya muhim rol o'ynaydi. O'z-o'zini anglash va jamiyatdagi muvaffaqiyatga bo'lgan qarashlar, shuningdek, shaxsning ichki ehtiyojlari va imkoniyatlarini qanday baholashi, kasb tanlashdagi qarorlarida katta ta'sir ko'rsatadi.

Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi—bu muvaffaqiyatga erishishdan qo'rqish yoki muvaffaqiyatsizlikdan o'zini himoya qilish hissi bo'lib, u ko'plab shaxslar uchun hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi, odatda, o'z-o'zini past baholash, muvaffaqiyatga erishishda shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchsizligi va xavf-xatarlardan qo'rqish kabi holatlarni o'z ichiga oladi. Bunday motivatsiya kasb tanlashda insonning imkoniyatlarini cheklashga va xavf-xatardan saqlanishga olib kelishi mumkin. Masalan, ba'zi shaxslar o'zlarining haqiqiy salohiyatlarini ishlatishdan qo'rqib, o'zlarini xavfsiz va kamroq muvaffaqiyatli, ammo barqaror kasblarga yo'naltiradilar.

Bu maqolada muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining kasb tanlashdagi o'rni va uning shaxslar tomonidan qanday his qilinishini o'rganish maqsad qilinadi. Tadqiqot muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining psixologik va ijtimoiy sabablari, shuningdek, ularning kasb tanlashda qanday ta'sir ko'rsatishi, shaxslar tomonidan qanday baholanishi va bu jarayonning uzoq muddatli ta'sirlari haqida chuqur tahlilni taqdim etadi. Buning natijasida, muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining kasb tanlashdagi muhim o'rni va unga qarshi kurashish yo'llari haqida aniqroq tushuncha hosil qilish mumkin bo'ladi.

METODOLOGIYA

Ushbu ilmiy tadqiqot uchun tadqiqot metodologiyasi sifatida bir nechta usullar qo'llanilgan. Tadqiqot jarayonida so'rovnomalar, intervyular, psixometrik testlar va subyektiv farovonlikni baholash metodlari ishlatildi.So'rovnomalar yordamida respondentlarning muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasiga bo'lgan munosabatlari o'rganildi. Ushbu so'rovnomalar shaxslarning kasb tanlash jarayonida muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining qanday rol o'ynashini aniqlash maqsadida tuzildi. Intervyular esa kasb tanlashdagi psixologik aspektlar va shaxsiy motivatsiya faktorlari haqida chuqurroq ma'lumot olish uchun ishlatildi. Tadqiqotda muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining kasb tanlash jarayoniga qanday ta'sir qilishini tahlil qilish uchun psixologik testlar ham qo'llanildi. Bu testlar respondentlarning muvaffaqiyatdan qo'rqish va xavf-xatardan saqlanish hissi bilan bog'liq holatlarini o'lchashga yordam berdi.

Bundan tashqari, ushbu tadqiqotda ijtimoiy va psixologik motivatsiyaning kasb tanlashdagi rolini yanada kengroq tushunish uchun olimlarning ilmiy ishlari asosida ilmiy ma'lumotlar qo'shildi. Shuningdek, MDH va xorijiy olimlarning ilmiy tadqiqotlari ham tadqiqot metodologiyasining bir qismi sifatida ishlatildi.Masalan,Bandura (1997) o'zining "Self-efficacy" nazariyasida muvaffaqiyatga erishish va muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqish o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatgan.[1] Shuningdek,Deci va Ryan (2000) tomonidan ishlab chiqilgan "Self-determination theory" motivatsiya va muvaffaqiyatdan qochish o'rtasidagi munosabatni yanada chuqurroq

o'rganishga imkon beradi.MDH va O'zbekistondagi olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar esa muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining kasb tanlashdagi roli va uning shaxslar uchun qanday ta'sir ko'rsatishini yanada batafsil tahlil qilishga yordam berdi.[2]

Tadqiqotda ishlatilgan metodlar va ilmiy asoslangan ma'lumotlar yordamida muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining kasb tanlash jarayonidagi o'rni va uning shaxslar tomonidan qanday qabul qilinishi haqida aniq va ilmiy asoslangan natijalar olishga erishildi. Bu metodologiya orqali kasb tanlashda muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining shaxslar va jamiyatdagi o'zgarishlar bilan qanday bog'liqligini tushunish imkoniyati yaratildi.

MUHOKAMA.

Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi kasb tanlash jarayonida ikki asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi.Birinchi yo'nalish muvaffaqiyatga erishishdan qo'rqish bilan bog'liq bo'lib, bu shaxslarning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchsizliklari va muvaffaqiyatga erishish jarayonida yuzaga keladigan xatoliklardan qo'rqishdan kelib chiqadi.Bu holat shaxsning o'z salohiyatini to'liq ishlata olmasligiga va o'ziga bo'lgan ishonchini yo'qotishiga olib kelishi mumkin.Ushbu holat ba'zi odamlarni muvaffaqiyatni qabul qilishdan yoki unga erishishdan qo'rqishga undaydi, natijada ular o'z qobiliyatlarini yoki potentsialini cheklaydilar.Ikkinchi yo'nalish muvaffaqiyatsizlikni oldini olish istagi bilan bog'liq bo'lib, bu ko'pincha o'z-o'zini himoya qilish va xavfsizlikka intilish hissi bilan yuzaga keladi. Bu motivatsiya turli sharoitlarda xavf-xatarni [1]kamaytirishga, kamroq muvaffaqiyatli bo'lsa ham, barqaror va xavfsiz kasblarni tanlashga olib keladi. Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi ba'zida shaxsni yuqori riskli yoki noaniq yo'nalishlardan saqlanishga undaydi, bu esa o'ziga bo'lgan ishonchni pasaytiradi va maksimal imkoniyatlarni amalga oshirishdan cheklaydi. Shaxs bu holatda o'zini xavf-xatardan saqlashga harakat qiladi, lekin shu bilan birga o'z imkoniyatlarini cheklashga ham sabab bo'ladi.

Ijtimoiy omillar, masalan, oilaviy qadriyatlar, jamiyatdagi muvaffaqiyatga bo'lgan qarashlar va ijtimoiy doira ham muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ko'pincha, ijtimoiy doira yoki oilaviy ta'sirlar shaxsning muvaffaqiyatga erishish istagini kamaytiradi, chunki ular an'anaviy yoki xavfsizroq yo'llarni tanlashni tavsiya qilishadi. Shuningdek, jamiyatda muvaffaqiyatga bo'lgan qarashlar ko'pincha shaxslarning o'z qarorlarini cheklaydi va ularga kutilgan muvaffaqiyatni erishishda ijtimoiy ta'sirlar orqali boshqarilish hissi tug'diradi.

Bundan tashqari, muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi ko'pincha shaxsning ichki qarashlari va o'z-o'zini anglashidagi xatoliklar bilan bog'liq. Masalan, ba'zi insonlar o'zlarining haqiqiy imkoniyatlarini yoki qobiliyatlarini to'g'ri baholamay, o'zlarini past baholaydilar va shu sababli o'zlari uchun yanada xavfsiz va kamroq muvaffaqiyatli yo'nalishlarni tanlashadi. Bu, o'z navbatida, kasb tanlashda noaniqlik va shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchsizlikni kuchaytiradi.

Shu bilan birga, muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi kasb tanlashda faqat shaxsning ichki motivatsiyasi bilan bog'liq emas, balki ijtimoiy va madaniy omillar ham unga ta'sir qiladi.O'z-o'zini anglash va oilaviy qadriyatlar ko'pincha shaxsning muvaffaqiyatga bo'lgan qarashlarini va kasb tanlash jarayonida qanday qarorlar qabul qilishini shakllantiradi. Buning natijasida muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi nafaqat shaxsiy xususiyatlar, balki jamiyat va atrof-muhitning ta'sirida shakllanadi va rivojlanadi.

XULOSA

[1] .Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68-78.

Muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasi kasb tanlashda muhim psixologik faktor bo'lib, shaxsning kasb tanlash jarayoniga qanday ta'sir qilishi, uning shaxsiy va ijtimoiy omillar bilan bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Bu motivatsiya nafaqat shaxsiy xavf-xatarlardan saqlanish, balki jamiyatdagi muvaffaqiyatga bo'lgan qarashlar va ijtimoiy ta'sirlar orqali ham shakllanadi. Kasb tanlashda muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasini tushunish va uni hisobga olish, shaxsning kelajakdagi mehnat faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu motivatsiyani aniqlash va unga qarshi kurashish orqali shaxs o'z qobiliyatlarini to'liq amalga oshirishi va yuqori muvaffaqiyatlarga erishishi mumkin.

Tadqiqot shuningdek, muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining shaxslar va jamiyatdagi o'zgarishlar bilan qanday bog'liqligini yoritishga yordam beradi. Bu bog'liqlik, kasb tanlashda qarorlar qabul qilish jarayonida muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining ahamiyatini yanada ravshanlashtiradi.Kasb tanlashda muvaffaqiyatdan qochish motivatsiyasining qanday nazorat qilinishi va bunday motivatsiyaga qarshi qanday strategiyalar qo'llanilishi mumkinligi haqida tushuncha beradi.Buning natijasida shaxslar o'z imkoniyatlarini kengaytirishi, yanada muvaffaqiyatli va ijtimoiy jihatdan qabul qilingan kasblarni tanlashlari uchun zarur ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1.Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68-78.
2.Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. Freeman.
3.Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal, and Coping. Springer Publishing Company.
4.Hellriegel, D., & Slocum, J. W. (2011). Organizational behavior. Cengage Learning.
Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. Bantam Books.[2]

[2] Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. Freeman.